

Bài 5

MỘT SỐ VẤN ĐỀ CỦA CHÂU LỤC VÀ KHU VỰC

Tiết 1 MỘT SỐ VẤN ĐỀ CỦA CHÂU PHI

I. MỤC TIÊU

Sau bài học, HS cần :

1. Kiến thức

- Biết được châu Phi khá giàu khoáng sản, song có nhiều khó khăn do khí hậu khô, nóng, tài nguyên môi trường bị cạn kiệt, tàn phá...
- Dân số tăng nhanh, nguồn lao động khá lớn, song chất lượng cuộc sống thấp, bệnh tật, chiến tranh đe dọa, xung đột sắc tộc.
- Kinh tế tuy có khởi sắc, nhưng cơ bản phát triển còn chậm.

2. Kỹ năng

Phân tích lược đồ, bảng số liệu và thông tin để nhận biết các vấn đề của châu Phi.

3. Thái độ

Chia sẻ với những khó khăn mà người dân châu Phi phải trải qua.

II. THIẾT BỊ DẠY HỌC CẦN THIẾT

- Bản đồ Địa lí tự nhiên châu Phi, bản đồ Kinh tế chung châu Phi.
- Tranh ảnh về cảnh quan và con người, một số hoạt động kinh tế tiêu biểu của người dân châu Phi (nếu có).

III. TRỌNG TÂM BÀI

- Khó khăn về điều kiện tự nhiên : khí hậu khô nóng, phần lớn diện tích lãnh thổ là hoang mạc và xa van.
- Vấn đề dân cư và xã hội : dân số tăng nhanh, tuổi thọ trung bình thấp, đa số là dân nghèo ; đói nghèo, bệnh tật và các cuộc nội chiến là những khó khăn, ảnh hưởng sâu sắc tới cuộc sống người dân châu Phi.
- Vấn đề kinh tế : chậm phát triển và còn phụ thuộc nhiều vào nước ngoài.

IV. TIẾN TRÌNH DẠY HỌC

Định hướng bài học : GV có thể nêu khái quát đặc điểm kinh tế – xã hội thế giới, về sự chênh lệch trong trình độ phát triển, về những khó khăn trong quá trình phát triển kinh tế – xã hội của nhiều quốc gia đang phát triển để chuyển ý vào bài 5 : **Một số vấn đề của châu lục và khu vực**, trước hết là một số vấn đề của châu Phi.

MỤC I. MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ TỰ NHIÊN

* **Hoạt động 1** : Tìm hiểu một số vấn đề về tự nhiên

– HS làm việc theo nhóm để tìm hiểu khó khăn, thuận lợi của tự nhiên đối với người dân châu Phi và một số giải pháp cần thiết để khắc phục khó khăn.

– GV yêu cầu HS trao đổi, đồng thời dựa vào hình 5.1 và các thông tin của SGK để nhắc lại kiến thức đã học về đặc điểm tự nhiên châu Phi : cảnh quan khá đa dạng song chủ yếu là cảnh quan của khu vực có khí hậu khô, nóng. Diện tích hoang mạc, bán hoang mạc và xa van quá lớn với khí hậu khô, nóng nên khó khăn cho sản xuất, đặc biệt là đối với nông nghiệp – ngành sản xuất còn phụ thuộc vào thiên nhiên và là ngành kinh tế chủ đạo của nhiều nước ở châu Phi.

– HS cũng cần nhận biết về nguồn tài nguyên thiên nhiên đa dạng của châu Phi và việc khai thác tài nguyên ở châu lục này ; biết hiện trạng khai thác làm kiệt quệ tài nguyên rừng của người dân châu Phi, việc khai thác tài

nguyên khoáng sản chủ yếu do tư bản nước ngoài nắm giữ và những biện pháp để tháo gỡ khó khăn.

– GV có thể đưa thêm một số ví dụ để làm rõ các ý trên.

– GV cho 1 hoặc 2 HS đại diện nhóm trình bày kết quả làm việc, một số HS khác nhận xét và đánh giá.

MỤC II. MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ DÂN CƯ VÀ XÃ HỘI

*** Hoạt động 2 :** Tìm hiểu một số vấn đề về dân cư và xã hội

– HS làm việc theo nhóm cặp đôi, để nhận biết và giải thích vấn đề dân cư, xã hội của châu Phi.

– GV yêu cầu từng cặp HS trả lời câu hỏi trong SGK. HS cần nhận xét được châu Phi có tỉ suất sinh, tỉ suất tử và tỉ suất gia tăng dân số tự nhiên cao gấp đôi của thế giới, cao hơn tỉ suất gia tăng dân số tự nhiên của chính nhóm nước đang phát triển. Đồng thời biết thêm một số vấn đề khác của dân số châu Phi như tuổi thọ trung bình thấp, mức sống thấp (qua chỉ số phát triển con người thấp), đói nghèo, bệnh tật và chiến tranh đe dọa đời sống của nhiều người dân châu Phi.

– GV yêu cầu HS liên hệ kiến thức đã học về các nhân tố tác động lên sự gia tăng dân số và đọc thông tin trong SGK để giải thích những vấn đề của dân cư và xã hội châu Phi. HS cần nêu được tác động của trình độ dân trí thấp và trình độ phát triển kinh tế thấp do bị các nước thực dân, đế quốc thống trị trong thời gian dài.

– GV cho HS báo cáo kết quả làm việc và hoàn chỉnh kiến thức của mục này. GV có thể cung cấp cho HS một số thông tin về bệnh tật, chiến tranh để HS rõ thêm những khó khăn mà người dân châu Phi đang phải gánh chịu.

– GV nên bổ sung thêm một vài thông tin về sự vươn lên của người dân châu Phi, sự tham gia, đóng góp vào hoạt động của các tổ chức quốc tế. (Xem thông tin bổ sung).

MỤC III. MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ KINH TẾ

*** Hoạt động 3 :** Tìm hiểu một số vấn đề về kinh tế

– HS làm việc chung để nhận biết và phân tích một số vấn đề về kinh tế của châu Phi.

– GV yêu cầu HS quan sát bảng 5.2 để nhận xét tốc độ tăng trưởng GDP của một số nước châu Phi so với tốc độ tăng trưởng của thế giới. HS cần rút ra được nhận xét :

Một số nước châu Phi đã có tốc độ tăng trưởng GDP khá cao và tương đối ổn định trong những năm gần đây.

– GV gợi ý cho HS liên hệ với kiến thức về chất lượng cuộc sống của người dân châu Phi qua so sánh chỉ số HDI ở mục II của bài (đa số có chỉ số HDI thấp hơn mức trung bình của thế giới), qua tỉ lệ đóng góp của nền kinh tế châu Phi vào nền kinh tế thế giới (đóng góp 1,9% GDP toàn cầu) để thấy được tuy có tốc độ tăng trưởng như vậy nhưng thực tế nền kinh tế của châu Phi vẫn còn rất nhỏ và có những quốc gia có tỉ lệ tăng trưởng rất thấp, nền kinh tế của châu lục nhìn chung còn kém phát triển.

– GV bổ sung cho HS một số thông tin ở mục V dưới đây để HS thấy rõ hơn vấn đề kinh tế – xã hội của các nước châu Phi.

– Về nguyên nhân của những vấn đề này, GV yêu cầu HS đọc đoạn văn ở cuối bài và rút ra nhận xét. GV nên phân tích thêm vai trò và khả năng của nhà nước đối với việc phát triển kinh tế – xã hội của các quốc gia châu Phi.

Trong quá trình tìm hiểu nội dung mục III. GV nên đặt câu hỏi, hướng dẫn HS khai thác thông tin trong SGK để cả lớp cùng suy nghĩ, trao đổi và tìm ra câu trả lời. Ví dụ với tốc độ tăng trưởng kinh tế khả quan như vậy, liệu cuộc sống của người dân các nước châu Phi đã cải thiện được chưa, lí do vì sao chưa cải thiện được...

V. THÔNG TIN

1. Phần lớn các nước châu Phi giành được độc lập từ giữa thế kỉ XX, trong bối cảnh Chiến tranh thế giới thứ hai chấm dứt, chủ nghĩa thực dân, đế quốc bị suy yếu sau chiến tranh, phong trào giành độc lập đang lên ở mọi nơi. Mặc dù châu Phi có lịch sử chính trị, văn hoá, xã hội phong phú, nhưng những nhà nước châu Phi hiện đại ít được bắt rễ từ quá khứ. Những đường biên giới hiện nay và kết cấu dân tộc của các nhà nước châu Phi là di sản của chế độ thực dân bắt nguồn từ cách phân chia phạm vi ảnh hưởng tùy tiện của các cường quốc cuối thế kỉ XIX và đầu thế kỉ XX. Do đó, các đường biên giới có hình dạng đặc biệt, được vạch thẳng, không hề tính đến sắc tộc hay bộ lạc. Việc chia nhỏ các bộ lạc còn nhằm dễ cai trị. Nhiều nhà nước châu Phi mới được hình thành sau độc lập, manh nha từ các bộ lạc nên khả năng quản lí còn thấp : chưa kiểm

soát được lãnh thổ, không giám sát được nguồn tài nguyên thiên nhiên, chưa tạo ra được cơ sở hạ tầng phù hợp, không duy trì được trật tự, luật pháp,... Một số quốc gia phải dựa vào đội quân gìn giữ hoà bình của Liên hợp quốc như Xi-ê-ra Lê-ôn. Li-bê-ri-a, cho tới năm 2004 vẫn còn bị cai trị bởi một chúa đất đóng vai trò làm Tổng thống và hiện thuộc quyền giám sát bảo hộ tạm thời của Liên hợp quốc.

2. Chiến tranh do xung đột sắc tộc nổ ra ở nhiều nước châu Phi. Một trong những lí do là sự hình thành các đường biên giới tùy tiện. Các nhà nước yếu kém càng làm tăng thêm nguy cơ bất ổn của các nước châu Phi. Cuộc xung đột ở Bờ Biển Ngà từ năm 2002 đã làm thiệt mạng khoảng 12 nghìn người, buộc gần 1 triệu người phải rời bỏ nhà cửa. Xung đột ở Cộng hoà dân chủ Công-gô làm chết trên 3 triệu người. Cuộc tàn sát ở vùng Nam Xu-đăng đã làm chết 50 nghìn người. Người ta tính rằng, kể từ khi chiến tranh lạnh kết thúc (đầu thập niên 90 của thế kỉ XX), ít nhất ở châu Phi đã có hai chục cuộc chiến tranh bùng nổ, làm thiệt mạng ít nhất 8 triệu người, phá huỷ nhà cửa của khoảng 20 triệu người, 4,5 triệu người phải bỏ đất nước ra đi, khiến gia đình bị li tán, trẻ em không được đến trường. Hiện 20% dân số châu Phi đang sống ở những nước bị các cuộc xung đột tàn phá. Cuộc sống người dân còn bị đe dọa bởi bệnh tật. Nhìn chung chất lượng cuộc sống của đa số các nước châu Phi còn thiếu điều kiện cải thiện.

3. Châu Phi đang có nhiều nỗ lực nhằm thay đổi hình ảnh "truyền thống" vốn có là một châu lục nghèo đói, xung đột, bệnh tật,... trong con mắt của thế giới. Đó là sự tham gia đầy trách nhiệm của một số nhà hoạt động chính trị vào những đóng góp chung trong công cuộc tìm kiếm sự công bằng cho các nước bị chủ nghĩa thực dân bóc lột trong thời gian dài, cho một trật tự mới trong thế giới đương đại, như cựu Tổng Thư kí Liên hợp quốc Kô-fi A-nan, hoặc bà A-sa Râu-giơ Mi-gi-rô, người Tan-da-ni-a, hiện đang giữ chức Phó Tổng Thư kí thường trực, là chức vụ cao cấp thứ hai tại Liên hợp quốc. Bà cam kết sẽ đẩy mạnh nỗ lực cải cách tổ chức lớn nhất hành tinh này. Hoặc như bà Oa-ga-ri Mu-ta Ma-tai, người Kê-ni-a, nhà môi trường học và hoạt động nhân quyền nổi tiếng. Bà được biết đến qua việc đi đầu trong chiến dịch trồng hàng chục triệu cây xanh trên toàn châu Phi nhằm ngăn chặn nạn phá rừng, góp phần bảo vệ môi trường bền vững và nâng cao chất lượng cuộc sống cho phụ nữ và người dân Kê-ni-a. Bà đã đoạt giải Nô-ben Hoà bình năm 2004.